

96260804-5	15/12/2025	הארץ - גלריה	עמוד 4	1/2	26.99x34.33
------------	------------	--------------	--------	-----	-------------

בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790

ביידיש הוא נשמע יותר טוב :

זוהרן ממדאני וחסידי קהילת סאטמר, אוקטובר. חולקים תפיסה אנטי־ציונית צילום: מתוך חשבון X של ZohrankMamdani

ביידיש הוא נשמע יותר טוב

ראש העיר החדש של ניו יורק זוהרן ממדאני התגאה לאחר ניצחונו בתמיכה שקיבל מהקהילה היהודית. לצד הצעירים הפרוגרסיבים הוא הצליח להגיע לבוחרים החרדים, לא מעט מזה בזכות היידיש

המכתב הפתוח של ממדאני בש־פת היידיש, היה מיועד לכל הח־סידיות הניו־יורקיות אבל קרץ בעיקר לסאטמה. ביוני האחרון התראיין ממדאני ל"דר בלאט", עיתון חסידי ביידיש המוזהה עם פלג ה"ארוינים" של סאטמר, וב־סוכות התארח בסוכה של הרב שלום לנדא, המוזהה אף הוא, עם הארוינים — שהרב שלהם, האדמו"ר אהרן טייטלבוים, בי־קר באחרונה בישראל ותקף בח־החרדים המתונים המשתפים פעולה עם "שלטון הכופרים" הציוני. גם הפלג העיקרי השני בחסידות סאטמר, ה"ולוינים" בהנהגת הרב זלמן לייב טייטלבוים, פירסם הצהרה דומה שבה גינה את "הקמפיין האכזרי, השקרי והמסוכן" המציג את ממדאני כאנטישמי.

וכך, בעוד מרבית מנהיגי הקהילה החרדית־חסידית בניו יורק הביעו תמיכה פומבית בקואומו והורו לחסידיהם להצביע לו, חסידות סאטמר תמכה בממדאני, ובניגוד לחסידויות אחרות, לא הפגינה חשדנות בכל הנוגע לפרוגרסיביות של המועמד ולאקטיביזם הפר־פליסטיני שלו.

מחלוקת רבנית

שבוע לאחר הדרשה הלוחמ־נית של קוסגרוב והמכתב הרבני שבא בעקבותיה, פרסם ממדאני את המכתב הפתוח שלו בעיתוני היידיש השבועיים; יש הטוענים כי הוא חובר למעשה על ידי הר־בה הטרנסג'נדרית אבי שטיין, שגם היא גדלה בחסידות סאטמה. "איר האט ווארשייגליך אסאך

ב־Central Synagogue, בית הכ־נסת המרכזי במנהטן של היהדות הרפורמית, שבו היא מכהנת כרבה הבכירה. היא אומנם מתחה ביקר רת על ממדאני, אבל מתוך עיקרון של הפרדת דת ומדינה היא טענה שאנשי קהילתה צריכים להצביע בהתאם למצפונם.

יותר מאלף רבנים חתמו על מכתב שלפיו ממדאני מסכן את יהודי ניו יורק. הרבה אנג'לה בוכדל סירבה לחתום עליו מתוך עיקרון של הפרדת דת ומדינה וטענה שאנשי קהילתה צריכים להצביע בהתאם למצפונם

לעומת זאת, בחסידות הענק סאטמר, על שלל פלגיה והסתע־פיותה, ביקורתו של ממדאני על הציונות, מדינת ישראל והכיבוש ממש לא נתפסת כב־עייטית. להיפך, סביר להניח שהם חולקים איתו את כל אלו ואף יותר, שכן ההשקפה האנטי־ציונית שלהם היא פועל יוצא של תפיסת עולם תיאולוגית שמרבית ביותר. "אן אפענער בריוו פון זאהראן מאמדאני",

המכתב הפתוח של ממדאני ביידיש. פנייה ישירה ונוגשת

הברית התבקשו לחתום על מכתב המצטט אותו, ובמהרה נאספו יותר מאלף חתימות. מצד שני, קוסגרוב עצמו דווקא לא נמנה עמם. גם הר־בה המשפיעה אנג'לה בוכדל סיר־בה לחתום על המכתב והסבירה את עמדתה לחברי קהילתה

ואון דה רקורד: אני מאמין שממדאני מהווה סכנה לביטחון הקהילה היהודית בניו יורק". יומיים לאחר הדרשה של קוס־גרוב, שבה קרא לחברי קהילתה שלו להצביע נגד המועמד הפרוג־סיני, רבנים ברחבי ארצות

מחויב להיות ראש עיר לכל יהודי ניו־יורקי... כולל אלה שיש להם חששות ואלה שלא הצביעו עבורי".

בקמפיין הבחירות הוא עשה מאמץ ניכר לפנות ללבם של כ־400 אלף חסידים תושבי העיר, רובם הגדול דוברי יידיש כשפת אם. הוא עשה זאת בין היתר בא־מצעות פרסום מכתב פתוח בעי־תוני היידיש, מתן ראיונות בעיתון יידי חסידי מוביל וביקור בסוכה של עסקן חרדי. יריבו של ממדאני במרוץ, מושל מדינת ניו יורק לשעבר אנדרו קואומו, הפ־נה את מרצו אל החששות והחר־דות של יהודי העיר המודאגים הן מהעלייה באנטישמיות והן מהע־דות הביקורתיות של ממדאני על ישראל. עד שלב מסוים, זה גם עבד לקואומו. דווקא רבנים מהר־מים היותר ליברליים של היהדות הניו־יורקית יצאו חוצץ נגד ממדאני. כך למשל, הרב אליוט קוסגרוב מבית הכנסת הקונסרבטיבי פארק אווניו באפר איסט סייד, אחת הקהילות הקונ־סרבטיביות הגדולות והמשפיעות ביותר בארצות הברית, עם מתפ־לים קבועים כמו ראלף לורן, נשא דרשה ב־18 באוקטובר, שאותה פתח בדברים הבאים: "ברצוני להיות ברוך, חד משמע,

איתמר הנדלמן סמית

נחתנתי בשלוש לשונות מתות — עברית, ארמית ויידיש (יש הסבורים, כי האחרונה אינה לשון כלל)". במילים אלו פתח יצחק שבסיס זינגר את הרומן "שושה" שהתפ־רסם ב־1978, השנה שבה נעשה לסופר היידי היחיד בהיסטוריה שזכה בפרס נובל לספרות. סביר להניח שאם היה חי היום, איפ־שהו באפר ווסט סייד של ניו יורק, היה זינגר מופתע מאוד לגלות עד כמה הלשון היידיית שלו חיה ובוועטת. לא סתם חיה ובוועטת, אלא משפיעה על מציאות חייהם של הניו־יורקים, יהודים ובכלל. ומה יכול לשמש דוגמה טובה יותר לחיותה וחיוניותה של המאמע־לושן מאשר הקמפיין של זוהרן ממדאני בקרב ציבור הבוחרים היהודי, הדובר יידיש, במסע הב־חירות שלו לראשות עיריית ניו יורק, שהסתיים בניצחונו המוחץ בתחילת החודש שעבר.

"אני כל כך גאה בתמיכה שקיבלנו מהקהילה היהודית", אמר ממדאני לאחר ניצחונו לעיתון היהודי "פרוורד". הוא ניסה להפיג את החששות שעו־רה בחירתו והבטיח: "אני

96260803-4	15/12/2025	הארץ - גלריה	עמוד 5	2/2	17.56x33.77
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

ביידיש הוא נשמע יותר טוב :

את הרעיון שישראל היא ערובה לביטחון היהודי או מרכוזה היהודית. ערך מרכזי של חברי הארגון 'יהודים למען צדק גועי וכלכלי', כמו גם עבור חלק ניכר מהתרבות היהודית השמאלית באופן רחב יותר, הוא 'דאיקייט'. מאז, נראה שהידיש עוברת תהליך של תקומה והתחדשות תרבותית גדולה וענפה באופן כללי והשמאל היידישאי צומח לצדה במקביל.

בספטמבר 2023, רגע לפני האפוקליפסה של 7 באוקטובר, פירסם אילן סטבנס, מחבר הספר "איך היידיש שינתה את אמריקה ואיך אמריקה שינתה את היידיש", מאמר דעה ב"ניו יורק טיימס" ובו טען ש"עבור שפה ללא כתובת פירושית שהיתה קרובה להכחדה באופן מפתיע, רצון החיים של היידיש נראה בלתי נדלה. הלקח פשוט וישיר: הישרדות היא מעשה של עקשנות. יידיש חווה מעין תחייה". הוא ממשיך ומסביר שם שאת האויבות הגדולות ביותר של היידיש היא הציונות, ובפרט תיאוריית שלילת הגולה שלה, ומכאן שהשמאל היהודי-אמריקאי, האנטי-ציוני מטבעו, חוזר עכשיו אל מקורותיו היידישאים.

לצד התחייה היידישית והשימוש בה כחוגי השמאל היהודי החדש, גם השימוש בהגייה העברית האשכנזית הפך להצהרה פוליטית בשנים האחרונות. העברית הישראלית אימצה מבטא ספרדי שבו למשל ת' דגושה ות' רפויה מבוטאות אותו הדבר, בשעה שבשפת קודש אשכנזית ת' רפויה תבוטא כס'. בשל קשרי העבודות של ההגייה האשכנזית לחיים היהודיים המסורתיים בתפוצות, ובניגוד לאימוץ ההגייה הספרדית כסטנדרט לעברית מודרנית על ידי מדינת ישראל, הבחירה בהגייה עברית לזהות תרבותית, נטייה דתית וייחוס פוליטי, במיוחד ביחס לציונות ולתפקיד התפוצות היהודיות. ומכאן שלצד החרדים החסידיים, שהידיש וההגייה האשכנזית הן שפת האם הטבעית שלהם, ה"גרסא דינקור" תא" שלהם — הרי שהיום שתי השפות האלה גם נעשו לסימני ההיכר של השמאל היהודי הצעיר והפרוגרסיבי.

"בחברה שאומרת לנו שהערך שלנו נובע מהפרודוקטיביות שלנו, לימוד יידיש הוא בעצמו מעשה של התנגדות", כתבה הרבנית הקווירית נועה ברוך בטור שפירסמה ב-JTA (סוכנות הידיעות היהודית) בקיץ 2023, והמשיכה באומרה ש"הידיש הקווירית שלי שזורה עמוקות במאבק למען ער לם טוב ויפה יותר לכולם". וכך נדמה שיותר משהיתה לה השפעה על דובריה החסידיים, ליידיש של קמפיין הבחירות של ממדאני היתה השפעה מכרעת על קהל שחלק ממנו אולי נטה לתמוך בו מלכתחילה אבל נוקט כנראה לעוד הוכחה קטנה כדי לדעת שמדובר במועמד המועדף עליו. בכל זאת, מה נראה פחות אנטישמי, שלא לומר פילושמי, מאשר מוסלמי ממוצא גוג'ראטי שמפרסם מכתב ביידיש?

מרצ'נדיז ממותג ביידיש מהקמפיין של ממדאני צילום: מתוך אתר redbubble

"דאיקייט" היא מילה ביידיש שהוראתה "כאן" או "כאניות", והיא מבטאת את העיקרון שלפיו החיים והזהות היהודיים צריכים להתמקד בקהילות שבהן יהודים חיים, ולא באיזו מולדת היסטורית רחוקה

ארבעטער בונד אין ליטא, פוילן און רוסלאנד", האיגוד הכללי של הפועלים היהודים בליטא, פוילן ורוסיה, או בקיצור: הבונד. עד מהרה נעשה הבונד לאחד הכוחות הפוליטיים והתרבותיים החזקים ביותר במזרח אירופה היהודית ערב מלחמת העולם השנייה. להבדיל מהציונות, שהעלתה על נס מולדת יהודית בפלשתינה המנדטורית ואת השימוש בעברית, הבונד דגל בשיפור חייהם של היהודים בארצות שבהן הם חיים וביכר את שפת היהודים, היידיש. "דאיקייט" היא מילה ביידיש שהוראתה "כאן" או "כאניות" (Hereeness), והיא מבטאת את העיקרון שלפיו החיים והזהות היהודיים צריכים להתמקד בקהילות שבהן יהודים חיים, ולא באיזו מולדת היסטורית רחוקה. לפי האידאולוגיה של הבונד, יהודים צריכים לפעול למען חיים טובים יותר במדינות מגוריהם ולא לשאוף לאיזו גאולה טריטוריאלי. "דאיקייט" וזכה היום לרנסנס גדול בקרב היהודים המזרחיים עם השמאל הפרוגרסיבי בארצות הברית.

עוד ב-2019 פרסמה העיתון נאית מישל גולדברג כתבה ב"ניו יורק טיימס" תחת הכותרת "מול טוב, טראמפ. הקמת לתחייה את השמאל היהודי". השמאל היהודי דוחה את הרעיון שאנטי-ציונות שקולה לאנטישמיות, כתבה גולדברג, "אך מעבר לכך, הוא דוחה

בראיון לעיתון חסידי אמר ממדאני שהוא מרגיש מחובר לכאבם של יהודים דתיים: "כמי שגדל כמוסלמי בניו יורק, אני יודע היטב מה זה אומר להיות מטר, ואני מבין מה זה אומר לא להרגיש בטוח"

נתוני הבחירה של כל המגזר החסידי אבל מניתוח תוצאות ההצבעה באזורים שבהם יש ריכוזים משמעותיים של חסידים עולה כי קואלמו זכה להישגים בשכונת בורו פארק (88%, לעומת 6.6% לממדאני) וכי שכונת קראון הייטס (75%, לעומת 22% לממדאני); לעומת זאת, בויליאמסבורג, מעוזם של הסאטמרנים בניו יורק, הוא הסתפק ב-68%, לעומת 25% לממדאני. בסופו של דבר, שיעור התמיכה שהשיג ממדאני בקרב כלל הציבור היהודי בניו יורק — כ-40% — היה דומה לזה שקיבלו שני ראשי העיר שקדמו לו, אריק אדמס וביל דה בלאזיו. למעשה, בעזרת הפנייה לציבור החסידי בכלל והסאטמרי בפרט, קהל שלכאורה היה אבוד מבחינתו, הוא הצליח במידה משמעותית לקוץ את ולגת קולותיהם של יהודים תומכי הדמוקרטים שתעו מהמועמדות שלו. אבל אסט'רטגיה היידיש בקמפיין שלו קרצה גם לקהל בוחרים נוסף, זה שתמיכתו בממדאני היתה טבעית יותר: אנשי השמאל היהודי הפרוגרסיבי, שהידיש נעשתה מומן לחלק מזהותו הפוליטית.

מתנגדים ביידיש
ב-1897 — השנה שבה התכנס הקונגרס הציוני הראשון בבוול (עם הצילום הידוע של הרצל על המרפסת) — יהודים סוציאליסטים בוילנה, בירת ליטא, הקימו את "אלגעמיינער יידישער

געהערט איבער מיר (כנראה שמתם עליי הרבה)", הוא כתב, "והלק מזה עשוי להיות תמונה מעוותת של מי שאני, לכן, חשוב לי לפנות אליכם ישירות בנושאים חשובים ולהעמיד דברים על דיוקם". בהמשך אותה פנייה ישירה ונרגשת משהו לבוחר היהודי המתלבט, חזר ממדאני והדגיש את תוכניותיו בנוגע לביטחון במרחב הציבורי (עפנטליכע זיכערהייט), טיפול בילדים (טשיילד קעיר), מאבק באנטישמיות (באקעמפן אנטיסעמיטיזם) ושאר נושאים רציניים שאפילו ביידיש לא נשמעים כאלה מצחיקים.

השימוש ביידיש חסידי היה חלק מאסטרטגיה רחבה יותר של מטה הבחירות של ממדאני לשתף קהילות יהודיות בקמפיין שלו. לכו גם פגישות עם מנהיגים, ביקור בבית כנסת ביום כיפור והתחייבות חוזרת ונשנית להגדלת התמיכה הכספית בתוכניות למאבק בפשעי שנאה ביותר מ-800%. המאבק על לבו של הבוחר החסידי היה בולט במיוחד משום שבדומה לנעשה בישראל, רבים מהבוחרים החרדים נוטים בדרך כלל למפלגות ונציגים שמרנים בנושאים חברתיים, ובעבר, באופן מסורתי, נהגו להצביע בגורשים, על פי הנחיה רבנית.

ייתכן שאנשי הקמפיין של ממדאני ויועציו לענייני יהודים נמצאים מספיק בסוד העניינים כדי לדעת שלהנהגה הרבנית החדשה של היום אין אותה השפעה אבסולוטית שהיתה לה בעבר. משום כך, אף על פי שכמה מנהיגים חסידיים בולטים בחצרות האמריקאיות של באבוב ובע"ל התגייסו מאחורי קואלמו, ממדאני עדיין וכה לתמיכה גדולה — לא רק מחסידי סאטמר, אלא גם מקבוצות אחרות המסתעפות אליהם. גם שם ההצבעה לא היתה אחידה ולא נוצר גוש אחד, שכן ההנהגה הסאטמרית היתה שרויה במחלוקת, לא לגמרי לשם שמים, בכל האמור בבחירות לראשות העיר. כמה מנהיגים בולטים בחצרות סידות כמו חצקל ברקוביץ', אבל רום ברך ושולם יצחק יעקובוביץ' תמכו ציבורית בקואלמו, אבל אחרי שממדאני ביקר בסוכתו של הרב לנדאו ופגש שם גם את הרב משה אינדיג, עסקן בולט בפלג ה"אריונים", נעמדו שני האחרונים לימינו. היה זה אקט כמעט מתריס שכן הדעות הפוליטיות שלו על ישראל אמנם לא נחשבות "גריוסע מציאה" בסאטמר, אבל כמעט כל אלמנט אחר בהשקפתו הפוליטית נוגד את השמרנות הדלנית של החסידות ההונגרית הגדולה והחזקה ביותר בעולם.

בראיון שלו ל"דר בלאט" אמר ממדאני שהוא מרגיש מחובר לכאבם של יהודים דתיים על רקע האלימות האנטישמית הנוכחית ורצה להבין טוב יותר את צורכיהם ומסורותיהם. "כמי שגדל כמוסלמי בניו יורק", ציין, "אני יודע היטב מה זה אומר להיות מטר, ואני מבין מה זה אומר לא להרגיש בטוח בשכונה שלך".
נראה שכל המאמצים האלו נשאו פרי. קיים קושי לפלח את